

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ

-----***-----

**BƯỚC ĐẦU TÌM HIỂU
TẬP QUÁN CƯỜI XIN TRUYỀN THỐNG
CỦA NGƯỜI SÁN DÌU Ở TAM ĐẢO, VĨNH PHÚC**

**KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN
NGÀNH VĂN HÓA DÂN TỘC THIỂU SỐ
MÃ SỐ: 608**

**Giảng viên hướng dẫn: Th.S Hoàng Văn Hùng
Sinh viên thực hiện: Tạ Thị Hồng Nhung
Lớp: VHDT14A**

HÀ NỘI – 2012

LỜI CẢM ƠN

Để thực hiện đề tài nghiên cứu này, em đã nhận được rất nhiều sự giúp đỡ của các thầy cô giáo khoa Văn hóa Dân tộc Thiếu số, ThS. Hoàng Văn Hùng, Ban Quản lý di tích tỉnh Vĩnh Phúc, Phòng Văn hóa huyện Tam Đảo, các Ban Văn hóa xã Đạo Trù, xã Minh Quang... và nhân dân thuộc cộng đồng người Sán Dìu đang sinh sống tại huyện Tam Đảo, tỉnh Vĩnh Phúc.

Nhân đây, em xin gửi lời cảm ơn chân thành nhất tới tất cả các cơ quan, cá nhân, và mong nhận được những ý kiến đóng góp quý báu.

Em mới làm quen với công việc nghiên cứu, dù đã rất cố gắng, nhưng chắc chắn sẽ không tránh khỏi những thiếu sót, hạn chế. Kính mong các thầy, cô giáo, và mọi người quan tâm đến đề tài này để đóng góp ý kiến, chỉ bảo, giúp đỡ em.

Em xin chân thành cảm ơn!

Hà Nội, tháng 5 năm 2012

Tạ Thị Hồng Nhung

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Tính cấp thiết của đề tài	1
2. Mục đích nghiên cứu	2
3. Đối tượng, phạm vi và phương pháp nghiên cứu	3
4. Đóng góp của đề tài	4
5. Nội dung và bố cục của báo cáo	4
Chương 1 KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI SÁN DÌU Ở HUYỆN TAM ĐẢO	5
1.1. Đặc điểm tự nhiên, xã hội	5
1.1.1. <i>Đặc điểm tự nhiên</i>	5
1.1.2. <i>Đặc điểm xã hội</i>	5
1.2. Nguồn gốc, lịch sử tụ cư và phân bố cư trú	6
1.2.1. <i>Nguồn gốc, lịch sử tụ cư</i>	6
1.2.2. <i>Phân bố cư trú</i>	8
1.3. Đặc điểm xã hội truyền thống	9
1.3.1. <i>Về gia đình</i>	9
1.3.2. <i>Về dòng họ</i>	9
1.3.3. <i>Về làng bản (thôn trại)</i>	10
1.4. Đời sống kinh tế và đặc điểm mưu sinh	10
1.4.1. <i>Trồng trọt</i>	10
1.4.2. <i>Chăn nuôi gia đình</i>	11
1.4.3. <i>Thủ công gia đình</i>	11
1.5. Đặc điểm văn hóa	11
1.5.1. <i>Đặc điểm văn hoá vật chất (vật thể)</i>	11
1.5.2. <i>Đặc điểm văn hoá tinh thần (phi vật thể)</i>	13
Chương 2 TẬP QUÁN CƯỚI XIN CỦA NGƯỜI SÁN DÌU Ở TAM ĐẢO VÀ XU HƯỚNG BIẾN ĐỔI HIỆN NAY	19

2.1.	Quan niệm về hôn nhân và gia đình	19
2.1.1.	<i>Quan niệm về hôn nhân</i>	19
2.1.2.	<i>Tiêu chí chọn vợ/chồng</i>	20
2.1.3.	<i>Các nguyên tắc kết hôn</i>	22
2.2.	Tập quán cưới xin truyền thống.....	24
2.2.1.	<i>Dạm hỏi (Hị sử nghén giang)</i>	24
2.2.2.	<i>Báo lục mệnh (Hị hạ thênh)</i>	26
2.2.3.	<i>Ăn hỏi (Mun cạ nghén)</i>	26
2.2.4.	<i>Nộp cheo</i>	27
2.2.5.	<i>Đám cưới (sênh ca chiu)</i>	27
2.2.6.	<i>Lại mặt (Thạp quác chiéc)</i>	32
2.3.	Xu hướng biến đổi hiện nay.....	33
2.3.1.	<i>Hoàn cảnh kinh tế, xã hội biến đổi mạnh mẽ</i>	33
2.3.2.	<i>Tập quán cưới xin biến đổi nhiều</i>	34
Chương 3 BẢO TỒN NÉT ĐẸP TRONG TẬP QUÁN CƯỚI XIN TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI SÁN DÌU Ở TAM ĐẢO		41
3.1.	Một vài nhận xét về tập quán cưới xin của người Sán Dìu ở Tam Đảo	41
3.1.1.	<i>Các giá trị trong tập quán cưới xin truyền thống</i>	41
3.1.2.	<i>Một vài yếu tố tiêu cực trong tập quán cưới xin truyền thống</i>	42
3.2.	Một số khuyến nghị bảo tồn tập quán cưới xin của người Sán Dìu ở Tam Đảo.....	43
3.2.1.	<i>Đối với người dân (chủ thể gìn giữ văn hóa)</i>	44
3.2.2.	<i>Đối với các cơ quan quản lý địa phương</i>	45
3.2.3.	<i>Đối với các cơ quan Trung ương</i>	47
KẾT LUẬN		50
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO		54

MỞ ĐẦU

1. Tính cấp thiết của đề tài

Việt Nam là một quốc gia đa dân tộc, các dân tộc sinh sống đoàn kết trên khắp mọi miền đất nước. Mỗi dân tộc đều có nét văn hóa riêng, góp phần tạo nên một nền văn hóa Việt Nam phong phú và đa dạng.

Tập quán cưới xin là một nét văn hoá của người dân được hình thành và phát triển trong quá trình lịch sử. Lễ cưới không chỉ là sự kiện quan trọng trong cuộc đời mỗi con người mà còn là hoạt động gắn với đời sống văn hoá, tâm linh của cả tộc người.

Trải qua một chặng đường dài của lịch sử, cũng như quá trình di chuyển cư của các dân tộc và sự phát triển của xã hội đã tạo nên sự giao lưu văn hóa mạnh mẽ giữa các tộc người trên lãnh thổ Việt Nam. Tuy nhiên, điều đó cũng là nguy cơ làm mai một nền văn hóa truyền thống của các dân tộc. Bởi vậy, việc tìm hiểu, nghiên cứu về văn hóa truyền thống để khôi phục và bảo tồn những nét văn hóa này là việc làm hết sức cần thiết, phù hợp với chính sách văn hóa của Đảng và Nhà nước. Là một sinh viên khoa Văn hóa Dân tộc Thiểu số, trường Đại học Văn hóa Hà Nội, em nhận thấy đây là một việc làm hết sức có ý nghĩa đối với các dân tộc thiểu số trong cả nước nói chung và đối với người Sán Dìu ở Tam Đảo, Vĩnh Phúc nói riêng.

Nhận thức được những điều này, em đã chọn đề tài “*Bước đầu tìm hiểu tập quán cưới xin truyền thống của người Sán Dìu ở Tam Đảo, Vĩnh Phúc*” để làm khoá luận tốt nghiệp đại học của mình.

Trong đề tài này, em sẽ tìm hiểu những nét đẹp cần phát huy và những tiêu cực cần hạn chế trong lễ cưới truyền thống của người Sán Dìu ở Tam Đảo, dự đoán xu hướng biến đổi trong thời đại hiện nay và đưa ra một số khuyến nghị, giải pháp để góp phần giữ gìn bản sắc văn hóa người Sán Dìu,

làm cho nền văn hóa Việt Nam “*tiên tiến, đậm đà bản sắc dân tộc*” theo đúng nghị quyết TW5 khóa VIII của Đảng đã đề ra.

2. Mục đích nghiên cứu

* Dân tộc Sán Dìu trên phạm vi cả nước đã được giới nghiên cứu dân tộc học và văn hóa học chú ý, nghiên cứu bởi những nét độc đáo, khác biệt trong sinh hoạt văn hóa của họ. Một số công trình như “*Các dân tộc ít người ở Việt Nam*” (các tỉnh phía Bắc) của Nxb Khoa học – Xã hội (1978), “*Các dân tộc ở Việt Nam*” của Nxb Khoa học – Xã hội (1983), “*Văn hóa truyền thống các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang*” của Ninh Văn Độ (chủ biên – 2003), “*Người Sán Dìu ở Việt Nam*” của Ma Kháng Bằng (1983), “*Dân ca Sán Dìu*” của Diệp Thanh Bình (1987), “*Dân tộc Sán Dìu ở Bắc Giang*” của Nguyễn Xuân Cần (chủ biên – 2003), và một số công trình khoa học của sinh viên khoa Văn hóa Dân tộc Thiểu số, trường Đại học Văn hóa Hà Nội như “*Tục cưới xin của người Sán Dìu ở xã Sơn Nam, Sơn Dương, Tuyên Quang*” của Đậu Thị Thanh Hoa (2006), “*Tìm hiểu về nghệ thuật hát Soọng Cô của người Sán Dìu ở Tam Đảo, Vĩnh Phúc*” của Hoàng Văn Hai (2009) ... cũng có những đóng góp đáng kể vào việc nghiên cứu văn hóa truyền thống các dân tộc nói chung và dân tộc Sán Dìu nói riêng. Đó là những kết quả, thành công rất đáng ghi nhận và cần được tiếp thu.

Tuy nhiên, văn hóa là một phạm trù vô cùng rộng lớn, và đặc trưng văn hóa của người Sán Dìu ở mỗi vùng miền lại có nhiều điểm khác biệt. Vì vậy, em đã chọn đề tài này với mong muốn góp phần gìn giữ những nét văn hoá truyền thống của các dân tộc trên mọi miền Tổ quốc Việt Nam.

* Đề tài tập trung tìm hiểu về tập quán cưới xin truyền thống của người Sán Dìu ở Tam Đảo và đặc biệt là giải pháp góp phần khôi phục và bảo tồn những nét đặc trưng trong tập quán này.

Đề tài sẽ trả lời các câu hỏi mà thực tiễn đặt ra là:

- Tập quán này có ý nghĩa gì trong cộng đồng người Sán Dìu ở Tam Đảo?
- Xu hướng biến đổi hiện nay là gì?
- Cần phải làm gì để khôi phục và bảo tồn tập quán này?

Qua đây, em xin đưa ra một số khuyến nghị, giải pháp để công tác này trở nên có ý nghĩa hơn với đồng bào dân tộc thiểu số nói chung và đồng bào dân tộc Sán Dìu ở Tam Đảo, Vĩnh Phúc nói riêng.

3. Đối tượng, phạm vi và phương pháp nghiên cứu

* Đối tượng nghiên cứu chính của đề tài là tập quán cưới xin truyền thống của người Sán Dìu.

* Phạm vi nghiên cứu chính của đề tài là cộng đồng người Sán Dìu ở Tam Đảo, Vĩnh Phúc.

* Đề tài *Bước đầu tìm hiểu tập quán cưới xin truyền thống của người Sán Dìu ở Tam Đảo, Vĩnh Phúc* được thực hiện trên cơ sở tuyệt đối tuân thủ quan điểm của chủ nghĩa Mác-Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh, đường lối lãnh đạo của Đảng, Nhà nước về văn hóa, dân tộc. Việc tìm hiểu tập quán cưới xin truyền thống của người Sán Dìu ở Tam Đảo trong báo cáo này nhất nhất tuân thủ những quan điểm của phương pháp duy vật lịch sử. Tập quán cưới xin truyền thống của người Sán Dìu ở Tam Đảo, Vĩnh Phúc được nhìn nhận trong những bối cảnh tự nhiên, xã hội cụ thể, ở các giai đoạn lịch sử cụ thể. Nó được nhìn nhận trong trạng thái vận động, với nguyên tắc xem xét của quan hệ lượng chất, quan hệ giữa cơ sở hạ tầng với kiến trúc thượng tầng, giữa lực lượng sản xuất và quan hệ sản xuất. Tập quán cưới xin truyền thống của người Sán Dìu ở đây được xem xét trong các mối quan hệ với tự nhiên, xã hội, các chính sách phát triển kinh tế, văn hóa, xã hội, đường lối và chính sách dân tộc, tác động của các trào lưu phát triển, đổi mới, mở cửa, hội nhập,...

Điều dã Dân tộc học là phương pháp chủ đạo được em sử dụng để hoàn thành báo cáo này. Thông qua các đợt điền dã tại Tam Đảo để tìm hiểu thu

thập tư liệu về tập quán cưới xin truyền thống của người Sán Dìu ở Tam Đảo và những biến đổi của nó, ảnh hưởng của nó hiện nay.

Để bổ sung tài liệu và có điều kiện so sánh, nghiên cứu thư tịch được em chú trọng trong quá trình hoàn thành báo cáo này.

Các phương pháp phân tích, thống kê, so sánh được em sử dụng để xử lý tư liệu, phục vụ biên soạn báo cáo.

4. Đóng góp của đề tài

Đề tài góp thêm nguồn tư liệu giúp tìm hiểu, nghiên cứu về văn hóa Sán Dìu nói chung và tập quán cưới xin của họ nói riêng.

Kết quả nghiên cứu của đề tài này có thể sẽ là cơ sở giúp các cơ quan quản lý văn hóa tham khảo trong quá trình điều chỉnh, bổ sung, rà soát để thực hiện công tác khôi phục, bảo tồn tập quán cưới xin truyền thống của người Sán Dìu ở Tam Đảo.

5. Nội dung và bố cục của báo cáo

Ngoài phần *Mở đầu*, *Kết luận* và *Phụ lục*, nội dung chính của khoá luận được trình bày trong ba chương:

Chương 1: *Khái quát về người Sán Dìu ở huyện Tam Đảo*

Chương 2: *Tập quán cưới xin của người Sán Dìu ở Tam Đảo
và xu hướng biến đổi hiện nay*

Chương 3: *Bảo tồn nét đẹp trong tập quán cưới xin truyền thống
của người Sán Dìu ở Tam Đảo.*

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Bài giảng (2001), *Văn hoá phi vật thể*, Viện Văn hoá – Thông tin
2. Ban quản lý di tích (2008), *Di sản văn hoá phi vật thể Vĩnh Phúc*, Sở Văn hoá, Thể thao và Du lịch Vĩnh Phúc.
3. Báo cáo (2007), *Quy hoạch phát triển sự nghiệp văn hoá thông tin tỉnh Vĩnh Phúc giai đoạn 2006 – 2010*, Sở Văn hoá Thông tin tỉnh Vĩnh Phúc.
4. Đỗ Quốc Bảo (2004), *Độc đáo đám cưới người Sán Dìu*, Văn hóa dân gian Quảng Ninh.
5. Ma Kháng Bằng (1983), *Người Sán Dìu ở Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
6. Phan Kế Bình (1990), *Việt Nam phong tục*, Nxb TH Đồng Tháp.
7. Trần Ngọc Bình (2008), *Văn hoá các dân tộc Việt Nam*, Nxb Thanh niên.
8. Trần Bình (1999), *Tập quán tang ma người Xinh mun*, Tạp chí Dân tộc học. Số 2/1999.
9. Trần Bình (1998), *Một số vấn đề về quan hệ hôn nhân người Xinh mun – Thái*, Tạp chí Dân tộc học. Số 4/1998.
10. Diệp Trung Bình (2005), *Phong tục và nghi lễ chu kỳ đời người của người Sán Dìu ở Việt Nam*, Bảo tàng VHCDTVN, Thái Nguyên.
11. Nguyễn Xuân Cần (2003), *Dân tộc Sán Dìu ở Bắc Giang*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.
12. Đoàn Văn Chúc (1997), *Văn hoá học*, Nxb Văn hoá Thông tin.
13. Công ước bảo vệ di sản văn hoá phi vật thể của UNESCO (2003)
14. Ninh Văn Độ (2003), *Văn hóa truyền thống các dân tộc Tày, Dao, Sán Dìu ở Tuyên Quang*, Nxb Văn hóa dân tộc, Hà Nội.

15. Hoàng Văn Hai (2009), *Tìm hiểu nghệ thuật hát Soọng Cô của người Sán Dìu ở Tam Đảo, Vĩnh Phúc*, Báo cáo khoa học sinh viên, Đại học văn hóa Hà Nội, Hà Nội.
16. Đậu Thị Thanh Hoa (2006), *Tục cưới xin của người Sán Dìu ở xã Sơn Nam – Sơn Dương, Tuyên Quang*, Báo cáo khoa học sinh viên, Đại học văn hóa Hà Nội, Hà Nội.
17. Lâm Quang Hùng (2006), *Những nét văn hoá truyền thống của người Sán Dìu ở Vĩnh Phúc*, Tạp chí văn hoá, Số 4(17)/2006
18. Lâm Quang Hùng (2011), *Người Sán Dìu ở Vĩnh Phúc*, Sở Văn hoá Thể thao và Du lịch Vĩnh Phúc.
19. Nguyễn Văn Huy (1998), *Bức tranh văn hóa các dân tộc Việt Nam*, Nxb Giáo dục.
20. Đinh Gia Khánh, Lê Hữu Tầng (1994), *Lễ hội truyền thống trong đời sống xã hội hiện đại*, NXB Khoa học Xã hội.
21. Vũ Ngọc Khánh (2004), *Lễ hội trong cộng đồng các dân tộc Việt Nam*, Nxb Văn hoá Thông tin.
22. Nguyễn Xuân Lâm (2005), *Văn hoá ẩm thực Vĩnh Phúc*, Sở Văn hoá Thông tin Vĩnh Phúc.
23. Nguyễn Thị Quế Loan (2008), *Tập quán ăn uống của người Sán Dìu ở Thái Nguyên*, Luận án Tiến sĩ Sử học, chuyên ngành Nhân học văn hóa, Viện Khoa học xã hội, Hà Nội.
24. Luật di sản văn hoá Việt Nam (2002).
25. Trường Lưu (2003), *Toàn cầu hóa và vấn đề bảo tồn văn hóa dân tộc*, Nxb. Chính trị quốc gia, Hà Nội.
26. Hoàng Nam (2004), *Văn hoá các dân tộc vùng Đông Bắc Việt Nam*, Trường Đại học Văn hóa, Hà Nội.
27. Nghị định 05/2011/NĐ-CP công tác dân tộc (2011).

28. Lâm Quý (2005), *Văn hoá các dân tộc thiểu số Vĩnh Phúc*, Sở Văn hoá Thông tin Vĩnh Phúc.
29. Tạp chí văn hóa Vĩnh Phúc (2009), *Chuyên đề về người Sán Dìu ở Tam Đảo*, Sở Văn hoá, Thể thao và Du lịch Vĩnh Phúc.
30. Nguyễn Ngọc Thanh (2005), *Gia đình và hôn nhân của người Mường ở tỉnh Phú Thọ*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
31. Đặng Việt Thủy (2009), *Hỏi đáp về 54 dân tộc Việt Nam*, Nxb Quân đội Nhân dân Việt Nam.
32. Lê Kim Thuyên (2002), *Sắc phong Vĩnh Phúc*, Sở Văn hoá Thông tin – Thể thao Vĩnh Phúc.
33. Vương Tú Trung (2009), *Phong tục nghi lễ - Văn hoá xưa và nay*, Nxb Hà Nội.
34. Đặng Nghiêm Vạn (2003), *Cộng đồng quốc gia dân tộc Việt Nam*, Nxb Đại học Quốc gia TP HCM.
35. Văn kiện của Đảng về Chính sách dân tộc (2009)
36. Viện Dân tộc học (1973), *Góp phần tìm hiểu bản sắc văn hóa các dân tộc Việt Nam*, Nxb KHXH, Hà Nội.
37. Viện Dân tộc học (1975), *Về việc xác định thành phần các dân tộc ở Việt nam*, Nxb. KHXH, Hà Nội.
38. Viện Dân tộc học (1978), *Các dân tộc ít người ở Việt nam (Các tỉnh phía Bắc)*, Nxb. KHXH, Hà Nội.
39. Lê Trung Vũ, Lê Hồng Lý (2005), *Lễ hội Việt Nam*, Nxb Văn hoá Thông tin.
40. Bùi Văn Vượng (2010), *Bản sắc văn hoá dân tộc Việt Nam*, Nxb Thanh Niên.